

ACC. NR M. 13629: 1-8.

Landskap: Småland Upptecknare: Peter Wilhelm Bergman,
Strömsjöbruk
Härad: Västbo, Östbo, Lunnabo Berättare: " "
Socken: Forsveda, Kustorp, Kåre Berättarens yrke: f. d. byggn. snickare
ö Strand
Uppteckningsår: 1955 Född år 1876 i Forsveda

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jakt och djurfångst. s. 1-8.

LUF 101.

ACC. N:R M. 13629: /

Att det förr i tiden fanns mycket med vilddjur i skogarna här i Småland, har man hört många berätta om. Värst var ju vargen, som lär ha förekommit ganska talrikt. Många voro de som fått sina husdjur rivna av varg. Min far berättade en händelse, som inträffade någon gång i slutet på 1830-talet, när han var barn. Det var så, att de hade en kalv, som de släppt på bete och far ville gå med dit, men han var strängt förbjuden att göra det. Om en stund smög han sig iväg till kalven, men hittade honom inte. I stället fick han se två vargar, som höllo på att äta upp kalven, som redan var riven i stycken. Då blev han rädd och sprang hem, så fort han kunde, och talade om, vad han sett. Trots förlusten av kalven var glädjen stor, att det inte var pojken, som blivit vargarnas offer.

En annan gång blev en ko riven av vargen, så att den måste slaktas. Att får och getter blevo rivna, var så vanligt, så det kan inte nämnas särskilt. Detta hände bara på ett litet torp och på kort tid. Att det uppstod ett oförsonligt hat mot vargarna är ej att undra på, men vad var att göra. Den enskilde stod maktlös, och vargarna ökade i antal. Det beslutades att ordna skallgångar med

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf 101

1.

ACC. N:R M. 13629:2.

vissa mellantider. Detta kungjordes från predikstolen i kyrkan. Då gällde det att gå man ur huse, beväpnad med vad de hade. Det var ju inte alla, som hade skjutvapen, men då fingo de ta vargspjut, yxor och klubbor. De mötte upp på bestämd tid och plats, där den som var utsedd till skallfogde tog vid och ordnade skallgången.

Vid mitt gamla föräldrahem är och har väl alltid varit ett stort skogsområde, som kallas Österskogen. Där hade ägaren en gång förr i tiden låtit fälla alla träd på ett område, som är ungefär 100 meter brett och 1000 meter långt, som han kallade jaktlinjen. Vid skallgång i skogen drevos de vilda djuren dit och där skulle jägarna vara på pass och skjuta. (Vid vilken tid detta gjordes, kan jag inte exakt säga, men troligen någon gång på 1600-talet, då skogen inte hade något värde). Om hur det blev med jaktlyckan här har jag inte hört några särskilda berättelser, men nog var det många vargar, som fingo sätta till livet.

De som sköt den siste vargen här i trakten, var en smed, som hette Dahlberg. Han var även en skicklig gevärssmed och bössmakare

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

2.

ACC. N:R M. 13629:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

och ivrig jägare. Han var trodd om att kunna mer än andra. När han skjutit den siste vargen, hade han sagt, att nu är det slut med vargplågan, och det har ej heller syntts någon varg sedan dess. Vilket årtal detta hände, har jag inte hört, men antagligen var det någon gång på 1860-talet. Denne Dahlberg bodde på ett ställe, som heter Skårakull i Kärda socken, beläget vid en vägkorsning, där landsvägen från Värnamo mot Halmstad korsas av häradsvägen mellan Kärda och Kulltorp. "Stötens" kallas stället vanligen, troligen på grund av att kyrkväktaren i Kärda haft sin bostad här i äldre tid, men sedan mitten av 1800-talet har smeden och storjägaren Dahlberg bott här till slutet av 1890-talet.

På gården Aggarp i Kulltorps socken finns en gammal varggrop. Den är belägen ungefär 150 meter norr om den plats, där den gamla ladugården stod. Den är nu igenrasad, så att man kan inte med säkerhet bedöma, hur vid den varit och inte heller hur djup. Den täcktes med granris, som dolde en gillrad falllucka, där betet var förvarat. Som bete användes något självdött djur eller en del därav. Om de fångat någon varg i denna grop hörde jag inte talas om, men troligt

ACC. N:R M. 13629: 4.

att under gångna århundraden det förekommit.

Även här i Sunnerbo har de haft sin vargplåga liknande den från Västbo och Östbo. Den som sköt den siste vargen här var en träskomakare, kallad Truls i Mjäryd eller "Träskotruls". Hur han kunde veta det, är en fråga, men han hade sagt, att detta var den siste vargen här och det blev så. Denne Truls i Mjäryd avled ett av de första åren på 1920-talet vid hög ålder.

Efter att ha blivit av med den värsta vargplågan, var det att försöka med att utrota rävarna, men det har inte lyckats än, trots att den jagats både med drivande hundar och gryttjakt och med vakt-skytte med åtel. Vaktsskytte gick till så, att man ordnade en skott-glugg på lämpligt ställe i ladugården, där man kunde sitta och se, när räven kom till åteln, som var utlagd på lagom skotthåll. Men räven var försiktig. Han tog inte gärna några risker. Det berättas, om en torpare, att han gjort i ordning för vaktsskytte och satt och väntade två nätter förgäves. Men så kom han att tänka på att räven möjligen vädrat, att han inte gått in efter sista besöket i ladu-gården, Torparen sade då till sin gumma att följa med till ladu-

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4.

*Mjäryds m.
Sunnerbo h.*

ACC. N:R M. 13629:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

gården på kvällen. Han tog henne på ryggen till ladugården och sedan fick hon gå tillbaka in i stugan, detta för att förvillra rävens väderkorn. Den natten kom räven och blev också skjuten. Detta berättade en gammal jägare, kanske det var om sig själv, men det sade han inte.

Lodjur jagades, om de anträffades, och liksom till räv och varg användes sax. Det berättas, att räv, som fastnat i sax och fått ben avslagna, själva gnagt av resten och gjort sig fria och fått släpa sig fram, så det ansågs som djurplågeri att använda sax.

Älgens förekomst här i trakten började inte förr än i mitten av 1880-talet. Det var något av åren 1886-87, som den visade sig här och gjorde folk förvånade. Det var ju ingen, som sett något sådant djur annat än på bilder i folkskolans läsebok, men att de funnos här, var det ingen som trodde. Efter denna tid blevo de alltmer vanliga och kunde till och med uppträda flockvis och åstadkomma skador på växande gröda. De voro fridlysta, så att ingen vågade jaga eller skjuta dem. De började dock bli så talrika, att myndigheterna ansåg, att det var nödvändigt att låta något decimera älgstammen, och så

ACC. N:R M. 13629:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

blevo de lovlige några vissa dagar om året. Den första älg, som sköts här i trakten, fälldes av rättaren på Källunda gård i Kärda socken år 1900 på hösten. Att älgen kan vara farlig, om han blir retad, fick denne jägare erfara. När han skjutit och sårat älgen, blev den alldeles ursinnig, och rättaren sakte rädsla sig genom att klättra upp i närmaste träd, och där fick han sitta, tills älgen var död, så att han vågade gå ner. Om hur jakten på älg utvecklats sedan dess, har man fått läsa i tidningarna varje år efter jakttidens slut.

Vad beträffar älgens förekomst i Sunnerbo och i norra Skåne, kan man nog räkna med något 10-tal år längre fram i tiden. Det har berättats, att i Traryds-trakten sköts den första älgen år 1913.

(Beträffande svaren på en del av frågorna ber jag om överseende, för att de blivit ofullständiga).

Om jaktmarkernas beskaffenhet kan jag säga, att den bestod av milsvida skogar med omväxlande höga och branta berg och sanka kärr. Här och var funnos små torplägenheter. Marken ägdes av två adels-släkter, som var för sig jagade. De hade ju var sina ägor att jaga på, men om de gingo över gränsen på något ställe, så blev det ingen

6.

ACC. N:R M. 13629:7

ovänskap för det. Att hålla efter och uppspåra tjuvskyttar var något som gjorde dessa markägare mycket besvär.

Om jakt i allmänhet, sådan jag minns från 1880 och början av 1890 kan jag berätta, att då brukade de adliga jägarna anordna jaktsällskap, som utrustades med skjutvapen av bästa sort. De voro klädda i jägardräkter och hade jaktväska och nätkassar samt mässingsinstrument. s.k. jakthorn, med vilka de blåste sina signaler, som man hörde ekot av mellan bergen. När man hörde jägarhorn i skogen, kunde man vänta besök av herrskap. Att det imponerade på torparbefolkningen med dessa grevar och baroner är säkert.

Övriga, som ägde jaktmarker, till exempel egna bönder, ägnade sig inte något vidare åt jakten. Här funnos på den tiden tre personer, som voro ena väldiga jägare, om man får tro deras egna ord. En av dem var torpare och en bodde i en liten backstuga, den tredje bodde var som helst. De jagade mest var för sig, men det hände, att de hade sina möten hos någon av de två, som voro bofasta, och diskuterade sina intressen, vilka mest gingo ut på hur de på bästa sätt skulle lura de som ägde jaktmarkerna. Dessa tre voro alla goda be-

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7.

ACC. N:R M. 13629:8.

rättare och kunde tala om de mest omöjliga historier. Om sanningshalten i deras berättelser fingo lyssnarna själva dra sina slutsatser. Deras jägarutrustning var enkel i förhållande till herrskapsjägarnas. Deras kläder lappade och slitna, deras bössor voro gamla tvåpipiga mynningsladdare och så hade de gamla jaktväskor. Till utrustningen hörde vidare kruthorn och hagelpung, krutmått och knallhattar i ask. När de sedan undersökte, att inget fattades, sade den ene i sällskapet "ja, nu är bruden klädd". Detta blev sedan ett ordstäv. Dessa jägares anseeende var i allmänhet inte det bästa, men i regel var det ingen, som brydde sig om dem. Men en gång, när en gammal gumma fått sin nattro störd, gick hon ut tidigt en morgon och skällde ut dem och kallade dem "tosing". Detta tyckte de inte var rätt. "Joo", sa gumman, "att springa här om morgnarna och skrika 'stää, stää' ä' de vettigt dä".

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8